OBECNÝ URČITÝ INTEGRÁL

Zobecnění Newtonova nebo Riemannova integrálu se definují různým způsobem a dostanou se někdy různé, někdy stejné pojmy.

V tomto textu bude postup volen jako zobecnění Newtonova integrálu, protože je to vhodný postup pro výpočet integrálů.

Funkce signum nemá primitivní funkci na celém $\mathbb{R}$, ale funkce $|x|$ je spojitá a primitivní k signum na $(-\infty, 0)$ i na $(0, +\infty)$.

Vztah

$$\int_a^b \operatorname{sign} t \,\mathrm{dt} = |b| - |a| \,,$$

zřejmě i v tomto případě odpovídá tomu, co se v předchozí části pod integrálem chápalo (např. vyjádření plochy s příslušnými znaménky).

Co je vlastně potřebné pro funkci F, aby definice

$$\int_a^b f(x) \,\mathrm{dx} = F(b) - F(a)$$

zobecňovala Newtonův integrál?

Protože se jedná o zobecnění, musí být $F' = f$ na intervalech, kde F' existuje.

NULOVÉ MNOŽINY

Asi by nemělo smysl, kdyby F' neexistovala na velké množině, např. na nějakém intervalu.

Jde o to určit vhodně význam malé množiny. Lze pochopit, že konečné množiny jsou malé (vzhledem k intervalům).

Jsou malé i spočetné množiny? To už tak jasné není, protože množina racionálních čísel je spočetná a v jistém smyslu vytváří všechna reálná čísla.

DEFINICE. Množina C reálných čísel se nazývá nulová, jestliže pro každé $\varepsilon > 0$ existují intervaly (a_n, b_n) takové, že

1. $\bigcup\limits_{n=1}^{\infty} (a_n, b_n) \supset C$;
2. $\sum\limits_{n=1}^{\infty} (b_n - a_n) < \varepsilon$.

Říká se, že vlastnost V platí skoro všude (zkratka s.v.) na nějaké množině $M \subset \mathbb{R}$, jestliže existuje nulová množina C a V platí na $M \setminus C$.

POZOROVÁNÍ.

1. Každá nejvýše spočetná podmnožina $\mathbb{R}$ je nulová.
2. Podmnožina nulové množiny je nulová množina.
3. Spočetné sjednocení nulových množin je nulová množina.
4. Interval není nulová množina.

Poznámky 1 Příklady 1 Otázky 1

Cvičení 1

J-INTEGRÁL

J-PRIMITIVNÍ FUNKCE

Podle předchozího pozorování jsou konečné a spočetné množiny nulové.

Nespočetné množiny mohou ale nemusejí být nulové.

To naznačuje možnost, že nejvýše spočetné množiny tvoří specifickou třídu nulových množin a že zobecněné primitivní funkce definované na základě této třídy by mohly být také nějak specifické.

V předchozím příkladě pro signum by se dostala jiná hodnota integrálu, pokud by místo zobecněné primitivní funkce $|x|$ byla použita např. funkce $|x| + 1$ na $(-\infty, 0)$ a $|x|$ na $(0, +\infty)$.

DEFINICE. Funkce F na intervalu I se nazývá J-primitivní funkce k f na I, jestliže

1. $F'(x) = f(x)$ na I až na nejvýše spočetnou množinu;
2. F je spojitá na I.

Spočetná množina $\{x \in I; F'(x) \neq f(x)\}$ se nazývá výjimečná množina funkce f.

POZOROVÁNÍ.

1. Každá spojitá funkce na intervalu I má na I J-primitivní funkci.
2. Je-li F J-primitivní funkce k f na I, má tutéž vlastnost i $F + k$ pro libovolné $k \in \mathbb{R}$.
3. Jsou-li F, G J-primitivní funkce k f, g na I, je $\alpha F + \beta G$ J-primitivní funkce k $\alpha f + \beta g$ na I.

VĚTA. (Jednoznačnost) Dvě J–primitivní funkce k f na I se liší o konstantu.

LEMMA. Nechť kompaktní interval $[a, b]$ je pokryt systémem $\mathcal{S}$ otevřených intervalů. Pak existuje konečný podsystém $\{S_1, ..., S_k\}$, který pokrývá $[a, b]$ a S_i, S_j se protínají jen pokud $|i - j| \leq 1$..

Důkaz. Označí se $p = \sup\{x \in [a, b]; [a, x]$ lze pokrýt konečným podsystémem systému $\mathcal{S}\}$. Kdyby $p < b$, stačí vzít jednu množinu z $\mathcal{S}$, např. (r, s), obsahující p a potom lze pokrýt konečným podsystémem i interval $[a, q]$ pro $q \in (p, s)$, což je spor.

Lze předpokládat, že získaný podsystém je minimální, tj. po odebrání libovolného jeho prvku zbylý systém už $[a, b]$ nepokrývá.

Nechť se získaný konečný podsoubor skládá z intervalů $S_1, S_2, ..., S_k$ se středy $s_1, s_2, ..., s_k$ přičemž $s_1 < s_2 < ... < s_k$.

Ukažte, že z minimality vyplývá žádaná vlastnost: intervaly S_i, S_j se protínají jedině když $|i - j| \leq 1$.

Důkaz. věty. Tvrzení stačí dokázat pro otevřený interval $I = (a, b)$.

Nechť C je spočetná množina bodů $c_n, n = 1, 2, ...$ z (a, b), F je spojitá na (a, b) a $F'(x) = 0$ pro $x \in I \setminus C$. Má se dokázat, že F je konstantní na (a, b).

Nechť $r, s \in (a, b), r < s$. Stačí ukázat, že $|F(r) - F(s)|$ je libovolně malé. Buď tedy $\varepsilon > 0$. Může se předpokládat, že $r, s \in C$ (jinak se C o tyto body doplní).

Pro každé $x \in (a,b)$ existuje okolí $U_x = (x-\delta_x, x+\delta_x) \subset (a,b)$ tak, že $|F(y)-F(x)| \le \varepsilon|y-x|$ pro $y \in U_x$ pokud $x \notin C$ (protože $F'(x) = 0$) a tak, že $|F(y)-F(x)| \le \varepsilon/2^n$ pro $y \in U_x$ pokud $x = c_n$ (protože F je v c_n spojitá).

Podle předchozího lemmatu lze najít body $x_1 < x_2 < ... < x_k$ tak, že $\{U_{x_i}\}_1^k$ pokrývá $[r,s]$ a protínají se pouze sousední intervaly.

Pro každé i existuje $y_i \in U_{x_i} \cap U_{x_{i+1}} \cap (x_i, x_{i+1})$, přičemž y_1 lze zvolit větší než r a y_{k-1} menší než s. Nyní se položí $y_0 = r, y_k = s$ a tedy je $y_i < y_{i+1}$ pro $i = 0, ..., k-1$.

Potom

$$|F(r)-F(s)| \le \sum_{i=0}^{k-1} |F(y_{i+1}) - F(y_i)|\,.$$

Protože oba sousední body y_i, y_{i+1} leží v U_{x_i} po obou stranách jeho středu (kromě, možná, prvního a posledního intervalu), je $|F(y_{i+1}) - F(y_i)|$ buď nejvýše $\varepsilon(y_{i+1} - y_i)$ pokud $x_i \notin C$ a nejvýše $\varepsilon/2^n$ pokud $x_i = c_n$.

Odtud vyplývá, že

$$|F(r)-F(s)| \le \sum_{i=0}^{k-1} |F(y_{i+1}) - F(y_i)| \le \varepsilon((s-r)+2)\,.$$

Zřejmě funkce typu signum a jejich posunutí a lineární kombinace (tzv. jednoduché nebo schodovité funkce, mající jen konečně mnoho hodnot, které nabývají na konečně mnoha intervalech).

VĚTA. Každá monotónní funkce (a tedy i jejich lineární kombinace) na intervalu I má na tomto intervalu J-primitivní funkci.

Důkaz. Nechť f je např. neklesající funkce na I a $C = \{c_n\}$ je spočetná množina jejích bodů nespojitosti (skoků).

Označí-li se s_n velikost skoku v bodě c_n, pak nezáporná funkce s, která má v $x \in I$ hodnotu $\sum\{s_n; c_n < x\}$, se nazývá funkce skoků. Rozdíl $f - s$ je spojitá funkce na I, která tedy má primitivní funkci na I.

Snadno se zjistí, že $S(x) = \sum\{s_n(x - c_n); c_n < x\}$ je J-primitivní funkce k s na I s výjimečnou množinou C. Tedy i funkce f má J-primitivní funkci.

Poznámky 2 Příklady 2 Otázky 2

Cvičení 2

J-INTEGRÁL

Nyní lze definovat integrál stejným způsobem, jako u Newtonova integrálu.

DEFINICE. Nechť jsou splněny následující tři podmínky pro funkci f a interval I s hraničními body $a < b$:

1. funkce f má na I J-primitivní funkci F;
2. existují limity $F(a_+), F(b_-)$;
3. rozdíl $F(b_-) - F(a_+)$ má smysl.

Potom se definuje se J-integrál funkce f:

$$(J)\int_a^b f\,\mathrm{dx} = F(b_-) - F(a_+)\,.$$

Podobně jako u Newtonova integrálu se definují $(J)\int_a^a = 0\,,\,(J)\int_b^a = -(J)\int_a^b$

Množina všech funkcí, které mají vlastní J-integrál $(J)\int_a^b f\,\mathrm{dx}$, se značí $J(a,b)$. Funkce z $J(a,b)$ se nazývají J-integrovatelné, nebo se říká, že jejich J-integrál konverguje (na rozdíl od termínu *existuje*, kdy může být hodnota integrálu nevlastní).

Ze symbolu pro integrál není vidět na jakém typu intervalu I (např. otevřeném, uzavřeném) je integrál definován. Není to totiž podstatné, protože z definice je vidět, že hodnota integrálu nezávisí na tom, zda koncové body intervalu I náleží do I.

V dalším textu bude proto často bez újmy na obecnosti brán otevřený interval I.

VĚTA. (Souhrn vlastností J-integrálu)

1. $N(a,b) \subset J(a,b)$.
2. Pro každou monotónní funkci na (a,b) existuje J-integrál z f na (a,b).
3. $J(a,b)$ je lineární podprostor prostoru všech funkcí na (a,b) a $(J)\int_a^b$ je lineární zobrazení $J(a,b)$ do $\mathbb{R}$.
4. (a) Je-li $(c,d) \subset (a,b)$, je $J(a,b) \subset J(c,d)$, kde poslední inkluzí se míní zúžení funkcí.
   (b) Je-li $c \in (a,b)$, je $J(a,b) = J(a,c) \cap J(c,b)$.
5. Je-li $f \in J(a,b)$ je $(J)\int_a^x f(t)\,\mathrm{dt}$ J-primitivní funkce k f na (a,b).
6. Je-li f nezáporná funkce na (a,b) (kromě, možná, spočetné množiny), která tam má J-primitivní funkci, pak existuje $\int_a^b f \geq 0$.
7. Je-li $f \in J(a,b)$, je $(J)\int_a^b f(x)\,\mathrm{dx} = \lim_{n\to\infty} (J)\int_{a_n}^{b_n} f(x)\,\mathrm{dx}$, kde $a \leq a_n \leq b_n \leq b$ a $\lim a_n = a, \lim b_n = b$.
8. Nechť F, G jsou J-primitivní funkce k f, g resp., na (a,b). Potom $(J)\int_a^b Fg = [FG]_a^b - (J)\int_a^b fG\,\mathrm{dx}$, jestliže pravá strana má smysl a je vlastní.
9. Nechť f má J-primitivní funkci na intervalu I. Nechť existuje spočetná množina C a funkce φ tak, že
   - φ zobrazuje ryze monotónně (α,β) do I;
   - φ' existuje na $(\alpha,\beta)\setminus C$;

   Potom $(J)\int_{\varphi(\alpha+)}^{\varphi(\beta-)} f(x)\,\mathrm{dx} = (J)\int_\alpha^\beta f(\varphi(t))\varphi'(t)\,\mathrm{dt}$, je-li jedna strana konečná.

Důkaz. Vlastnosti 1 – 5 se dokáží přímo z definic. Pro ověření vlastnosti 6 je nutné si uvědomit, že spojitá funkce, která má nezápornou derivaci všude na intervalu kromě nejvýše spočetné množiny, je neklesající (viz návod v *Otázkách*).

Vlastnosti 7 – 9 se dokazují stejně jako podobné vlastnosti pro Newtonovy integrály. substituce?

DŮSLEDEK. Nechť funkce f, g jsou definovány na intervalu (a,b) kromě nejvýše spočetné množiny.

1. $\int_a^b f \leq \int_a^b g$, pokud $f, g \in J(a,b)$, $f(x) \leq g(x)$ na (a,b) kromě nejvýše spočetné množiny;
2. $|\int_a^b f(x)\,\mathrm{dx}| \leq \int_a^b |f(x)|\,\mathrm{dx}$, pokud $f, |f| \in J(a,b)$.

Poznámky 3 Příklady 3 Otázky 3

Cvičení 3

K-INTEGRÁL

K-PRIMITIVNÍ FUNKCE

Pro obecnější integrál než je J-integrál, je nejdříve nutné definovat obecnější primitivní funkci, která musí mít opět obvyklé vlastnosti.

V definicích bude místo písmene J použito písmene K podle jména Jaroslav Kurzweil, který okolo r.1955 tento integrál definoval (nezávisle použil stejnou definici a ve stejné době R.Henstock). Oba postupovali pomocí zobecnění Riemannovy metody.

Primitivní funkce byla zobecněna na J-primitivní tím, že se předpokládala existence derivace nikoli všude, ale až na spočetnou množinu.

Jak vidět z příkladu Cantorovy funkce (viz *Otázky*), v tomto případě nestačí předpokládat spojitost zobecněné primitivní funkce (neplatila by totiž základní věta o primitivních funkcích, že dvě zobecněné primitivní funkce k téže funkci se liší o konstantu).

Z důkazu základní věty o J-primitivních funkcích je vidět, co je potřeba, aby podobná věta platila i pro jiné než spočetné výjimečné množiny C; potřebná vlastnost je zformulována v následující definici.

DEFINICE. Nechť C je podmnožina intervalu I. Funkce F definovaná na I se nazývá absolutně spojitá na I okolo C, jestliže pro každý interval $[r, s] \subset I$ a libovolné $\varepsilon > 0$ existuje $\delta > 0$ tak, že pro každý konečný soubor disjunktních intervalů $\{(a_n, b_n)\}_1^k$ v I protínajících $C \cap [r, s]$ platí

$$\sum_{n=1}^{k} (b_n - a_n) < \delta \Rightarrow \sum_{n=1}^{k} |F(b_n) - F(a_n)| < \varepsilon .$$

Jestliže $C = I$, říká se, že f je absolutně spojitá funkce na I.

POZOROVÁNÍ.

1. Je-li f absolutně spojitá na I okolo množiny C, je absolutně spojitá na I okolo každé podmnožiny C.
2. Každá spojitá funkce na intervalu I je absolutně spojitá okolo každé spočetné podmnožiny I.
3. Absolutně spojitá funkce okolo C je spojitá v každém bodě množiny C.
4. Existuje spojitá funkce na $[0, 1]$, která není absolutně spojitá (viz *Otázky*).
5. Množina absolutně spojitých funkcí na (a, b) je uzavřená na lineární kombinace, součiny a absolutní hodnoty.

DEFINICE. Funkce F na intervalu I se nazývá K–primitivní funkce k f na I, jestliže

1. $F'(x) = f(x)$ s.v. na I;
2. F je absolutně spojitá okolo $\{x \in I; F'(x) \neq f(x)\}$.

Množina $\{x \in I; F'(x) \neq f(x)\}$ se nazývá výjimečná množina funkce f.

POZOROVÁNÍ.

1. Každá J-primitivní funkce k f na I je K-primitivní funkce k f na I.
2. Je-li F K-primitivní funkce k f na (a, b), má tutéž vlastnost i $F + k$ pro libovolné $k \in \mathbb{R}$.
3. Jsou-li F, G K-primitivní funkce k f, g na (a, b), je $\alpha F + \beta G$ K-primitivní funkce k $\alpha f + \beta g$ na (a, b).

VĚTA. **(Jednoznačnost)** Dvě K-primitivní funkce k f na I se liší o konstantu.

Důkaz. je podobný důkazu obdobného tvrzení pro J-primitivní funkce. Nejdříve je nutné si uvědomit, že lze důkaz opět převést na funkce s nulovou derivací. Jestliže F, G jsou dvě K-primitivní funkce k f, s výjimečnými množinami C, D, pak $F - G$ je absolutně spojitá okolo $C \cup D$ a $(F - G)' = 0$ na $I \setminus (C \cup D)$. Jedině absolutní spojitost $F - G$ okolo $C \cup D$ nemusí být zřejmá. Stačí si však uvědomit, že pokud interval (a_n, b_n) z definice např. neprotíná D, pak $G(a_n) = G(b_n)$.

Stačí tedy ukázat, že pokud je F absolutně spojitá okolo nulové množiny $C \subset I$ a $F' = 0$ na $I \setminus C$, je F konstantní na I. Zřejmě můžeme opět předpokládat, že I je otevřený interval (a, b).

Nechť $[r, s] \subset (a, b)$ a $\varepsilon > 0$. Pro každé $x \in (a, b)$ existuje okolí $U_x = (x - \delta_x, x + \delta_x) \subset (a, b)$ tak, že $|F(y) - F(x)| \leq \varepsilon |y - x|$ pro $y \in U_x$ pokud $x \notin C$ (protože $F'(x) = 0$). Protože f je absolutně spojitá okolo C, existuje $\delta > 0$ tak, že platí příslušná vlastnost z definice absolutní spojitosti pro zvolené ε.

Pro nalezené δ existuje pokrytí $\{(a_n, b_n)\}$ množiny C podintervaly z (a, b) takové, že $\sum (b_n - a_n) < \delta$. Z pokrytí $\{(a_n, b_n)\} \cup \{U_x; x \notin C\}$ intervalu $[r, s]$ se podle pokrývacího lemmatu vybere konečné pokrytí $\{I_i\}_{i=1}^k$.

Stejně jako pro J-primitivní funkce se najdou body $y_0, ..., y_k$ tak, že dva sousední body y_i, y_{i+1} leží v I_i. V případě, že $U_i = U_x$ pro nějaké $x \notin C$, je $|F(y_i) - F(y_{i+1})| < \varepsilon (y_{i+1} - y_i)$. Zbývající intervaly I_{i_l} náleží do souboru $\{(a_n, b_n)\}$ a tedy součet $\sum_{i=i_l} (y_{i+1} - y_i) < \delta$. Z absolutní spojitosti vyplývá $\sum_{i=i_l} |F(y_i) - F(y_{i+1})| < \varepsilon$ a tedy dohromady

$$|F(r) - F(s)| \leq \sum_{i_l} |F(y_i) - F(y_{i+1})| < \varepsilon (1 + s - r) \,.$$

Poznámky 4 Otázky 4

Cvičení 4

Učení 4

K-INTEGRÁL

DEFINICE. Nechť jsou splněny následující tři podmínky pro funkci f a interval (a, b):

1. funkce f má na (a, b) K-primitivní funkci F;
2. existují limity $F(a_+), F(b_-)$;
3. rozdíl $F(b_-) - F(a_+)$ má smysl.

Potom se definuje se K-integrál funkce f:

$$(K) \int_a^b f = F(b_-) - F(a_+) \,.$$

Podobně jako u předchozích integrálů se definují $(K) \int_a^a = 0 \,, (K) \int_b^a = -(K) \int_a^b$
Množina všech funkcí na intervalu (a, b), které mají vlastní K-integrál, se značí $K(a, b)$ a prvky této množiny se nazývají K-integrovatelné funkce, nebo se říká, že jejich K-integrál konverguje (na rozdíl od termínu *existuje*, kdy může být hodnota integrálu nevlastní).

VĚTA. **(Souhrn vlastností K-integrálu)**

1. $N(a, b) \subset J(a, b) \subset K(a, b)$.
2. $K(a, b)$ je lineární podprostor prostoru všech funkcí na (a, b) a $(K) \int_a^b$ je lineární zobrazení $K(a, b)$ do $\mathbb{R}$.

3. (a) Je-li $(c,d) \subset (a,b)$, je $K(a,b) \subset K(c,d)$, kde poslední inkluzí se míní zúžení funkcí.

   (b) Je-li $c \in (a,b)$, je $K(a,b) = K(a,c) \cap K(c,b)$.

4. Je-li $f \in K(a,b)$, je $(K)\int_a^x f(t)\,\mathrm{dt}$ K-primitivní funkce k f.

5. Je-li f nezáporná funkce s.v. na (a,b), která tam má K-primitivní funkci, pak existuje $\int_a^b f \geq 0$.

6. Je-li $f \in K(a,b)$, je $(K)\int_a^b f(x)\,\mathrm{dx} = \lim_{n\to\infty}(K)\int_{a_n}^{b_n} f(x)\,\mathrm{dx}$, kde $a \leq a_n \leq b_n \leq b$ a $\lim a_n = a$, $\lim b_n = b$.

7. Nechť F, G jsou K-primitivní funkce k f, g resp., na (a,b). Potom $(K)\int_a^b Fg = [FG]_a^b - (K)\int_a^b fG\,\mathrm{dx}$, jestliže pravá strana má smysl a je vlastní.

8. Nechť f má K-primitivní funkci na intervalu I. Potom $(K)\int_{\varphi(\alpha+)}^{\varphi(\beta-)} f(x)\,\mathrm{dx} = (K)\int_\alpha^\beta f(\varphi(t))\varphi'(t)\,\mathrm{dt}$, je-li jedna strana konečná a φ zobrazuje ryze monotónně (α,β) do I.

DŮSLEDEK. Nechť funkce f, g jsou definovány na intervalu (a,b).

1. $\int_a^b f \leq \int_a^b g$, pokud $f, g \in K(a,b)$, $f(x) \leq g(x)$ s.v. na (a,b);
2. $|\int_a^b f(x)\,\mathrm{dx}| \leq \int_a^b |f(x)|\,\mathrm{dx}$, pokud $f, |f| \in K(a,b)$.

Poznámky 5 Otázky 5

KONVERGENCE A EXISTENCE K-INTEGRÁLU

Postup v této části je obdobný jako v příslušné části pro Newtonovy integrály.

VĚTA. (Kritéria konvergence K-integrálu)

1. (**Srovnávací kritérium**) Nechť f má K-primitivní funkci na (a,b). Jestliže existují $g, h \in K(a,b)$ tak, že $g \leq f \leq h$ s.v. na (a,b), pak $f \in K(a,b)$.
2. Nechť funkce g je monotónní na $[a,b)$.

   (**Dirichletovo kritérium**) Jestliže f má omezenou K-primitivní funkci na (a,b) a $\lim_{x\to b_-} g(x) = 0$, pak $(K)\int_a^b f(x)g(x)\,\mathrm{dx}$ konverguje.

   (**Abelovo kritérium**) Jestliže $f \in K(a,b)$ a g je omezená, pak $fg \in K(a,b)$.

Důkaz. 1. Jsou-li F, G, H K-primitivní funkce k f, g, h na (a,b), je $F - G$ neklesající a $F - H$ nerostoucí. Odtud a z existence vlastních limit funkcí G, H v krajních bodech plynou i existence vlastních limit v krajních bodech funkcí $F - G, F - H$, a tedy i funkce F.

2. Protože g je monotónní, má s.v. derivaci (viz *Otázky*). Jsou tedy splněny předpoklady pro použití integrace per partes:

$$(K)\int_a^b f(x)g(x)\,\mathrm{dx} = [F(x)g(x)]_a^b - (K)\int_a^b F(x)g'(x)\,\mathrm{dx}\,.$$

Bod a nečiní potíže. Protože je g monotónní a vždy omezená, má v b vlastní limitu.

V případě Dirichletova kritéria je F omezená a $\lim_{x\to b_-} g(x) = 0$ a tedy $\lim_{x\to b_-} F(x)g(x) = 0$.

V případě Abelova kritéria existuje vlastní $\lim_{x\to b_-} F(x)$ a tedy i $\lim_{x\to b_-} F(x)g(x)$.

Zbývá ukázat konvergenci $(K)\int_a^b F(x)g'(x)\,\mathrm{d}x$. V obou případech je F omezená a tedy $|Fg'| \leq K|g'|$ na $[a,b)$. Protože g je monotónní, nemění g' znaménko a $(K)\int_a^b |g'(x)|\,\mathrm{d}x$ konverguje právě když konverguje $(K)\int_a^b g'(x)\,\mathrm{d}x$. Poslední integrál se rovná $g(b)-g(a)$.

Následující důsledky (první je důsledkem srovnávacího kritéria, druhý Abelova kritéria) uvádějí ekvivalence pro konvergenci integrálů.

DŮSLEDEK.

1. (nelimitní) Nechť nezáporné funkce f,g mají K-primitivní funkce na $[a,b)$. Jestliže existují kladná čísla K,L tak, že na $[a,b)$ platí s.v. $Kf(x) \leq g(x) \leq Lf(x)$, pak $(K)\int_a^b f(x)\,\mathrm{d}x$ konverguje právě když $(K)\int_a^b g(x)\,\mathrm{d}x$ konverguje.

2. (limitní) Nechť f,g jsou nezáporné s.v. na $[a,b)$ a mají tam K-primitivní funkce. Jestliže $\lim\limits_{x\to b_-}\frac{f(x)}{g(x)} \in (0,\infty)$, pak $(K)\int_a^b f(x)\,\mathrm{d}x$ konverguje právě když $(K)\int_a^b g(x)\,\mathrm{d}x$ konverguje.

DŮSLEDEK. Nechť na $[a,b)$ jsou definovány funkce f,g,h, přičemž $g(x)/h(x)$ konverguje pro $x\to b_-$ monotónně k nenulovému vlastnímu číslu.Pak $(K)\int_a^b f(x)g(x)\,\mathrm{d}x$ konverguje právě když $(K)\int_a^b f(x)h(x)\,\mathrm{d}x$ konverguje.

LEBESGUEŮV INTEGRÁL

Pro K-integrál lze stejně jako pro Newtonův integrál definovat absolutní konvergenci a dokázat stejné základní tvrzení.

DEFINICE. K-integrál funkce f na (a,b) konverguje absolutně, jestliže f má na (a,b) K-primitivní funkci a $|f|\in K(a,b)$, a konverguje neabsolutně, jestliže $f\in K(a,b)$ a $|f|\notin K(a,b)$.

VĚTA. Absolutně konvergentní K-integrál je konvergentní.

U K-primitivní funkce se může hůře zjišťovat, zda je absolutně spojitá okolo nějaké nulové množiny.

Jednodušší mohou být případy, kdy je K-primitivní funkce absolutně spojitá na celém intervalu (a,b).

DEFINICE. Funkce F se nazývá L-primitivní k f na (a,b), jestliže

1. $F'(x)=f(x)$ s.v. na (a,b);
2. F je absolutně spojitá na (a,b).

Zřejmě je každá L-primitivní funkce i K-primitivní funkcí, ale existují funkce, které mají K-primitivní funkci a nemají L-primitivní funkci.

Podobně jako J-integrál a K-integrál se dá pomocí L-primitivních funkcí definovat L-integrál a příbuzné pojmy. I tento integrál má podobné vlastnosti, jako ty předchozí.

VĚTA. $f\in L(a,b)$ právě když $f,|f|\in K(a,b)$.

DŮSLEDEK. $f\in L(a,b)$ právě když f má absolutně konvergentní K-integrál.

Podle předchozího důsledku se Lebesgueův integrál nazývá absolutně konvergentní integrál.

Otázky 7

Cvičení 7